

Sfeerverslag Masterclasses ‘Klimaatbestendig Inrichten Hoogeveen’:

Van ‘idee’ naar impactproject

Het Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie (SRA) wil bereiken dat in 2020 waterrobuust en klimaatbestendig inrichten ‘de normaalste zaak van de wereld’ is. Enkele projecten in Nederland worden door het SRA geselecteerd als impactproject. Deze impactprojecten dragen bij aan het ontwikkelen van de werkbare praktijk en het bruikbare instrumentarium.

Impactprojecten zijn gebiedsgerichte projecten op het gebied van klimaatbestendige stad, waterrobuust inrichten, vitale en kwetsbare objecten of slimme combinaties, die wezenlijk bijdragen aan de benodigde verandering in denken en doen en een duidelijke voorbeeldwerking hebben.

Begin 2014 dienden de gemeente Hoogeveen en (voorheen) waterschap Reest en Wieden een plan in bij het Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie (SRA) en kreeg daarmee de status van ‘impactproject’.

Het impactproject ‘Klimaatbestendig inrichten in Hoogeveen’

De gemeente Hoogeveen ondertekende in 2014 al de “Intentieverklaring Ruimtelijke Adaptatie”. Hoogeveen wil een strategie ontwikkelen die leidt tot een klimaatbestendige inrichting van o.a. het centrumgebied van de stad. Deze strategie moet worden geïmplementeerd in plannen en projecten in de gemeente. Om een beeld te vormen van de problematiek is door de gemeente en het waterschap een stresstest voor het centrumgebied uitgevoerd. De grootste uitdaging is om op basis van deze resultaten de juiste maatregelen te nemen. Om een goed beeld te krijgen welke adaptieve maatregelen er mogelijk zijn, is met ondersteuning van het SRA een masterclass ontwikkeld voor medewerkers op het gebied van groen, riolering, water en ruimtelijke ordening. In drie sessies gingen zij concreet aan de slag met de klimaatbestendige inrichting van Hoogeveen.

De 3 masterclasses

Met de uit het SRA verkregen subsidie is door waterschap en gemeente i.s.m. Hanzehogeschool Groningen een ‘Masterclass Klimaatbestendig inrichten in Hoogeveen’ opgezet. De insteek is heel duidelijk geweest dat de masterclass zich richt op het proces binnen een gemeentelijke organisatie en juist minder op de techniek. Dit is gedaan omdat binnen gemeenten de kennis over klimaat en adaptatie doorgaans beperkt is en vaak bij één persoon ligt. Door aan de slag te gaan met de vraag “Hoe krijg ik deze materie gedragen en verder bij collega’s binnen mijn organisatie?”, is een masterclass opgezet waarvan de formule ook voor andere gemeenten zou kunnen werken.

De gekozen structuur over de drie sessies is weten – willen – werken, naar de gelijknamige trits van het Stimuleringsprogramma Ruimtelijke Adaptatie.

De masterclass werd geleid door Floris Boogaard, lector Ruimtelijke Transformaties aan de Hanzehogeschool Groningen. Tijdens de sessies is hij begeleid door Marthijn Manenschijn van waterschap Drents Overijsselse Delta en Thomas Klomp van de Gemeente Hoogeveen.

Masterclass Sessie 1: Weten

In de eerste sessie was het natuurlijk kennismaken en aftasten. Ineens zaten de collegebanken vol met waterschapsmedewerkers van binnen en buiten, ingenieurs van adviesbureau's, gemeentelijke adviseurs van diverse disciplines en een afgevaardigde van het ministerie.

Om te 'weten' moet je kijken, onderzoeken en doorvragen. Dat is precies wat er is gedaan in de drie deelprojecten die samen het impactproject vormen.

De uitkomsten van de drie deelprojecten (neerslagstresstest, hittestresstest en een waterstructuurontwerp) zijn deze eerste sessie uitgebreid gedeeld met alle aanwezigen. Maar om deze materie goed te kunnen plaatsen, is het van het grootste belang dat iedereen weer even scherp heeft wat klimaatverandering nu ook weer is. Wat komt er op ons af? Wat zijn de feiten en de fabels? Wat gaat er goed, maar wat juist mis?

De uitnodiging gaf al duidelijk aan: "Ik bekijk de stad door een andere bril". En als er ook een 3d-bril aan vast geniet zit, dan prikkelt het mensen wel om te komen kijken.

Met medewerking van de Rijksuniversiteit Groningen is het gemaakte neerslagstresstestmodel in 3D gezet. In een speciale 3D bioscoop op de campus kreeg iedereen ook letterlijk 'de andere bril' op de neus. De grafisch engineers konden alle probleemgebieden laten zien, van alle kanten, van alle hoogtes. Ook konden collega's zelf sturen waar het beeld naartoe moest. Al snel slaat dan de stemming van 'kennismaken' naar 'kenniskrijgen'. Het perspectief van loodrecht erboven vanaf je beeldscherm sloeg om in een echte andere kijk. De 3D benadering met stroombanen en doorkijkjes gaf ineens meer waarde aan het begrip neerslagstress. Dat bleek heel duidelijk uit de opmerkingen uit allerlei hoeken van de organisatie.

Na de 3D visualisatie is klassikaal verder gegaan met het duiden van termen als hittestress en droogtestress. Ook hebben de deelnemers door middel van climatescan.nl een inzicht gekregen in wat er landelijk maar óók in Hogeveen al speelt op het gebied van klimaatbestendig inrichten. Het was voor velen een eye-opener dat er al zoveel is gedaan en dat het relatief makkelijk te vinden is.

Quotes van deelnemers:

Kees, stedenbouwer: "Het samen kijken en samen denken over water werkt inspirerend en laat ook de gedachten sneller stromen".

Henk, waterschapper: "De stap van plat naar 3D is zeer waardevol. Water krijgt daardoor echt een plek in de ruimte. En niet altijd de plek waar het zou moeten zijn!"

Masterclass Sessie 2: Willen

Een maand na de 3D sessie in Groningen was het Waterschap in Meppel gastheer voor de sessie met als thema 'Willen'. En nagenoeg alle aanwezigen van de vorige keer waren er ook nu weer bij.

Na een korte terugkoppeling van de eerste sessie en het delen van indrukken werd meteen gestart met een excursie door een buurt van Meppel.

In de wijk Ezinge is door de gemeente Meppel ongeveer 5 jaar geleden waterdoorlatende verharding gelegd. Tot op heden heeft de gemeente gekozen voor een onderhoudsprogramma dat gelijk staat aan normale bestrating. Niet extra vegen, schrobben of preventief reinigen dus. Het was dus interessant om te weten of deze bestrating nog goed werkt. Zeker omdat een aantal gemeente- en waterschap medewerkers de gedachte deelden dat waterdoorlatende verharding helemaal niet werkt. Laat staan als je hem niet onderhoudt.

Voor de masterclass is door studenten van de Hanzehogeschool een straatvak afgezet en omdijkt. In aanwezigheid van de deelnemers is het vak onder water gezet. Op deze manier kreeg iedereen goed zicht op de materie en werd duidelijk geconstateerd dat de straat water doorlaat. Dat bleek ook een aantal dagen later, na het analyseren van de loggerdata. Weliswaar niet met de cijfers van in het begin, maar nog steeds een dikke voldoende.

De terugweg werden in het voorbij gaan ook voorbeelden van oppervlakkige afstroming naar de sloot en een groendak bekeken. Aangekomen op het parkeerterrein van voormalig waterschap Reest en Wieden stond een 2^e onderzoekopstelling klaar. Het waterschap heeft op haar terrein bij de aanleg meerdere waterbergende voorzieningen gemaakt als voorbeeld voor belangstellenden. In deze opstelling werd een volgelaten bergingsvoorziening met 'watershell' langzaam leeggelaten. Ook deze resultaten lagen na een aantal jaren na aanleg nog geheel in lijn met de verwachting.

Tijdens de plenaire vervolgsessie zijn de deelnemers door Floris eerst geïnformeerd over een aantal bekende, maar ook minder bekende klimaatbestendige maatregelen. Sommige begeleid met filmpjes, zoals een waterplein. Anderen met alleen foto's en kleine uitleg. Uiteindelijk zijn de deelnemers zelf aan de slag gegaan met het invullen van een infosheet. 'Welke voorzieningen ken ik al? Van welke denk ik dat ze niet goed werken en waarom? Van welke denk ik dat ze wél goed werken en waarom?' Deze vragen kon men beantwoorden en toevoegen aan een lijst. Als afsluiter is iedereen gevraagd om een foto te maken van een situatie waar klimaatbestendig inrichten goed naar voren komt, of juist niet.

Deze middag werden er veel spookverhalen ontkracht en nieuwe inzichten opgedaan. Onder het mom 'met de neus op de feiten' werden mythen en fabels rondom bepaalde klimaatbestendige inrichtingen ontrafeld. Het gaf een merkbare ruimte om verder te denken met z'n allen. De weg lag vrij naar de laatste sessie.

Masterclass Sessie 3: Werken

De laatste sessie brachten de deelnemers door in het hart van de plek waar het allemaal om draaide: Hoogeveen.

In het plenaire deel werd verteld en opgehaald wat de voorgaande sessies, maar vooral ook de tussenliggende tijd met de deelnemers had gedaan. Welke zaken bleven hangen, en waarom? Om voor een dynamische vervolg van de middag te zorgen is gekozen voor een actieve sessie met 4 verschillende werktafels. Deelnemers konden zelf een tafel kiezen en er werd één keer tussendoor gerouleerd.

Twee tafels bestonden uit kaarten met de plekken die uit de 'weten' sessie als belangrijk werden aangemerkt. De pleinen in Hoogeveen stonden centraal en een belangrijk verkeersknooppunt in de ring van Hoogeveen werd nader uitgelicht. Deelnemers konden van langzaam dromen over oplossingen terug naar de beperkingen van de realiteit. Het gaf boeiende inzichten in de verschillende ideeën en creativiteit van allerlei vakdisciplines, die soms heel objectief naar de situatie konden kijken. Het heeft ook vakspecialisten soms in een andere, interessante richting gezet.

Voor één van de tafels was Irene Poortinga van Amsterdam Rainproof gevraagd. Zij geeft samen met een team in Amsterdam richting aan de implementatie van het idee van klimaatadaptatie bij burgers. Door bedrijven, burgers en verenigingen op een simpele maar doordachte manier mee te nemen in klimaatverandering, eenvoudige oplossingen aan te bieden en leuke bijeenkomsten daaromheen te organiseren worden daar aanzienlijke successen geboekt. Door te vertellen over deze manieren en de aanpak zijn veel collega's zich bewuster geworden van het feit dat niet alleen de opgave, maar juist ook de oplossing bij ons allemaal ligt. Niet alleen bij de gemeente.

Bij de laatste tafel werd door Johan Bouma van Wareco de waterstructuur uitgelegd. De deelnemers konden aangeven welke kansen zij zagen voor de wijken in de directe omgeving van de structuur. Ook hier werd door verschillende disciplines weer anders naar gekeken en de uitkomsten zijn waardevol en ook toepasbaar gebleken.

Tegen het einde van de eerste ronde schoven ook de verantwoordelijk wethouder en waterschapsbestuurder aan. Ook zij ondervonden aan den lijve dat het zowel lastig als uitdagend is om multidisciplinair naar bepaalde opgaven te kijken.

Alle tafelbegeleiders leverden de resultaten plenair op en de dag eindigde met een laatste ronde argumenten, vragen en tips voor het vervolg.

Quotes van deelnemers:

Robert, ontwerper Groen: "de meerwaarde zat er niet in dat ik allemaal nieuwe dingen heb gehoord, de meerwaarde was vooral dat we, vanuit verschillende disciplines, met de problematiek aan het werk zijn gegaan"

Conclusies:

Voor het waterschap en voor de gemeente is de masterclass een bijzonder waardevol instrument gebleken. En dat geldt voor zowel de afzonderlijke organisaties als voor de individuele deelnemers. Het heeft de onderlinge band tussen medewerkers van de twee organisaties versterkt, waar deze overigens al niet slecht was. “Samen” bleek het sleutelwoord.

Op beide werkvloeren zijn collega's uit de openbare ruimte niet langer meer een vreemdeling. De masterclass dwong de aanwezigen ook om te luisteren naar de inzichten en problemen van een andere vakdiscipline. Het bood ruimte voor een constructieve manier van werken aan één bepaald thema: “klimaatbestendig inrichten”. De wijze waarop we rekening moeten houden met klimaatverandering vergt binnen beide organisaties een cultuurverandering waar we best even bij stil mogen staan. De serie masterclasses heeft zeker geholpen deze cultuurverandering te versnellen.

De opzet van de masterclass was breed en vroeg relatief veel tijd van een grote groep mensen. Toch zijn beide organisaties bereid geweest deze tijd en inzet te leveren omdat zij het procesmatige doel van de sessies onderstrepen.

Op de werkvloer is nu al merkbaar dat men bij vraagstukken die klimaatverandering betreffen elkaar veel sneller weet te vinden en weet 'waar abraham de mosterd haalt'. Het biedt een efficiëntere werkwijze die tot zijn recht komt bij alle projecten die (gaan) spelen in de openbare ruimte. De opgave blijft immers.

In Hoogeveen zijn de uitkomsten van de deelprojecten en de opbrengsten van de masterclasses gepresenteerd aan het college. Deze zijn serieus, maar enthousiast ontvangen. Inmiddels werkt de gemeente Hoogeveen aan een integrale watervisie die in de basis zal beschrijven hoe Hoogeveen de komende decennia om zal gaan met klimaatverandering en hoe oplossingen in verschillende vormen kunnen worden toegepast bij elke ontwikkeling die de stad doormaakt. Daarnaast wordt gewerkt aan een uitvoeringsplan waarbij gekeken wordt hoe het 'laaghangend fruit' op korte termijn kan worden gerealiseerd. De Masterclasses zijn geëvalueerd en de resultaten (inter)nationaal gepubliceerd en gepresenteerd bij diverse bijeenkomsten.

Thomas Klomp (Gemeente Hoogeveen)

Marthijn Manenschijn (Waterschap Drents Overijsselse Delta)

Floris Boogaard (Hanzehogeschool Groningen)

Met dank aan het Stimuleringsprogramma Ruimtelijk Adaptatie.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Meer info?

www.climatescan.nl, met Hoogeveen op deze locatie: <http://www.climatescan.nl/page?details=319>

Boogaard F, Klomp T, Maneschijn M., '[Masterclasses klimaatbestendig inrichten](#)', H2O-Online / 21 maart 2016.

Klomp T, Boogaard F, Maneschijn M., Masterclass 'Klimaatbestendig inrichten' voor iedereen, vakblad riolering 3/2016.

Tipping, J., Boogaard F., Jaeger R., Duffy A., Klomp T., Maneschijn M., [Climatescan.nl: the development of a web-based map application to encourage knowledge-sharing of climate-proofing and urban resilient projects](#), International waterweek 2015, Amsterdam.